

УДК 005.6.002.6(477)

РОЗВИТОК СИСТЕМНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Н.І. Драгнєва, кандидат економічних наук

Розглянуто еволюцію систем управління якістю з урахуванням їх переваг для сучасної практики господарювання.

Системне управління, якість, продукція, сертифікація.

У сучасних умовах послідовної адаптації вітчизняної економіки до вимог Європейського Союзу постають нові можливості та перспективи просування української продукції на світовий ринок за умови її високоякісного виробництва й дотримання міжнародних вимог щодо управління якістю, стандартизації, сертифікації, метрологічної діяльності. У боротьбі за якість переможуть підприємства, які матимуть сертифіковані системи управління якістю [СУЯ] та спроможні виробляти продукцію належної якості, але не нижче від світового рівня, за цінами – не вищими за світові.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості системного управління якістю в Україні та за кордоном розглядали такі вчені, як Г.Г. Азгальдов, А.В. Глічев, Е. Демінг, Дж. Джуран, Т.Г. Дудар, С.Д. Ільєнкова, П.Я. Калита, Й. Кондо, В.А. Лапідус, Н.Ф. Прокопенко та інші. Проте визначення пріоритетів розвитку систем управління якістю й нині залишається дискусійним.

Практика сучасного менеджменту підтвердила, що самостійно підприємству дуже важко розробити систему управління якістю, а іноді й зовсім неможливо. У ряді випадків неефективно використовувалися ресур-

си, марно витрачався час, з'являлася велика кількість технічних перешкод, а очікуваного ефекту від впровадження СУЯ не було. За таких умов зросла потреба в дослідженні та запозиченні в господарську практику передового досвіду галузі системного управління якістю та підготовці висококваліфікованих фахівців-консультантів, які б могли надати своєчасну компетентну допомогу в сфері виробництва високоякісної продукції та сертифікації систем управління.

Мета дослідження – обґрунтувати напрями розвитку системного управління якістю продукції, здійснити аналіз їхніх переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу. Значний досвід щодо управління якістю продукції накопичено в колишньому СРСР. У 1955 р. на Саратовському авіаційному заводі було розроблено та впроваджено систему бездефектного виготовлення продукції (СБВП). Н.І. Доманцевич, І.С. Полікарпов, Б.П. Яцишин [1, с. 175] вирізняють такі принципи цієї системи: участь усіх виробничих підрозділів у роботі щодо забезпечення якості при виготовленні продукції на основному робочому місці; персональна відповідальність усіх виконавців за якість праці; комплексний взаємозв'язок організаційних, технічних та економічних чинників у забезпеченні якості.

У 1965 р. на базі заводу «Львівприлад» (м. Львів) було впроваджено систему бездефектного виготовлення продукції. Ця подія започаткувала системне управління якістю в Україні. Позитивними наслідками її діяльності було: кількісне оцінювання рівня якості праці, зростання усвідомлення відповідальності керівництва та всіх працівників, підвищення дисципліни у трудових колективах та продуктивності праці, зниження витрат на усунення браку. 1967 р. ознаменував винайдення та впровадження Львівської системи бездефектної праці, в основу якої було покладено кількісну оцінку якості виконаних робіт персоналом підприємства з використанням комплексних показників якості.

Значного поширення набула система ЯНАРЗПВ (якість, надійність, ресурс із перших виробів), яку було розроблено на підприємствах Горьківської області. Основний принцип цієї системи полягав у мінімізації непродуктивних витрат та усунення браку ще до початку виготовлення продукції. Впровадження системи ЯНАРЗПВ зумовило зниження трудомісткості та циклу монтажно-збірних робіт у 1,3–2 рази, підвищення надійності продукції у 1,5–2 рази, скорочення строку доведення нових виробів до певного рівня якості у 2–3 рази.

У 1964 р. Ярославське об'єднання «Автодизель» розробило і впровадило систему НОРМ (наукова організація робіт з підвищення моторесурсу), що, значною мірою, полегшило процеси проектування й конструювання двигунів, а також планування та управління якістю продукції за головними критеріями. Визначальні риси цієї системи: акцент на надійність і довговічність виробів, ускладнення технічної документації, експертно-дослідницької роботи, створення відділу з обробки та перевірки інформаційної системи й експлуатаційно-ремонтної служби, застосування спеціальних інструкцій для постійного підтримання досягнутого рівня якості.

Оцінюючи та узагальнюючи передовий досвід, набутий в результаті розробки та впровадження розглянутих вище системи управління, спеціалісти наполегливо працювали над створенням нової, найбільш ефективної системи. Таким чином, було розроблено комплексні системи управління якістю продукції. У 1972 р. знайшли практичне застосування Львівська комплексна система управління якістю на базі стандартизації, у 1975 р. – Краснодарська комплексна система підвищення ефективності виробництва, у 1978 р. – Дніпропетровська комплексна система управління якістю продукції і ефективним використанням ресурсів, у 1979 р. розроблено комплексну систему підвищення ефективності виробництва та якості роботи.

Комплексна система управління якістю продукції знайшла широке застосування на сільськогосподарських підприємствах країни. Основною її метою було ефективне управління якістю, зменшення витрат під час виробництва, зберігання та реалізації продукції. Важливим принципом її стабільного планомірного функціонування був системний підхід, що передбачав розгляд усіх елементів системи та економічних явищ у тісному взаємозв'язку. Саме цей взаємозв'язок забезпечувався системою стандартизації і сертифікації. Якість продукції на вітчизняних підприємствах стала комплексною та багатогранною проблемою, її вивчали та аналізували з усіх боків, а зусилля керівників і безпосередніх виконавців було спрямовано на її підвищення.

Однак, незважаючи на всі переваги комплексних систем управління якістю, у процесі їх впровадження та функціонування виникло багато перепон і виявлено ряд недоліків: несвоєчасність впровадження, акцент на виробника продукції, функціональний підхід до управління тощо. Чудовий задум ефективного функціонування комплексних систем і недостатньо виважена політика широкомасштабного впровадження не виправдали очікуваних сподівань. Однак, незважаючи на це, можна з упевненістю констатувати, що саме КСУЯП стала поштовхом та знаряддям, раціональне використання якого в подальшому забезпечило ефективне функціонування всього механізму управління якістю продукції.

За дослідженнями М.І. Шаповала, «у 1980 році з'явилася система управління виробничим об'єднанням і промисловим підприємством на базі стандартизації (СУ ВО і ПП), метою управління якої було виконання планів, завдань, угод і соцзобов'язань із виробництва й постачання високоякісної продукції за мінімальних сумарних затрат на дослідження, виготовлення, обіг, експлуатацію чи споживання продукції, а показниками управління – система показників діяльності підприємства» [3, с. 76].

Широких масштабів набув рух за якість після виходу МС ІСО серії 9000:1987. Дані секретаріату Міжнародної організації зі стандартизації свідчать про те, що лише через 10 років після їх опублікування сертифікати відповідності на системи управління якістю отримали більш ніж півмільйона підприємств. Введено в дію як національні міжнародні стандарти серії ISO 9000 і в Україні.

Система управління якістю, що відповідає вимогам МС серії 9000, є індивідуальною й унікальною, вона сприяє вирішенню проблем і виконанню планів щодо поліпшення роботи конкретного підприємства. Якщо керівництво підприємства позитивно сприймає впровадження системи якості, то зразу ж приймається рішення щодо вибору органу сертифікації. Критеріями у цьому разі є: вартість сертифікації, імідж органу сертифікації, кількість країн, де визнається виданий ними сертифікат; куди експортуватиметься вироблена продукція. Отримання сертифіката є похідним відносно впровадження системи управління якістю продукції. Гарна система управління на підприємстві є ефективною, коли виготовлена продукція одразу ж знаходить свого споживача, а підприємство – прибуток, тоді сертифікація стає лише формальною справою. В Україні безперервно та активно здійснюється діяльність у сфері сертифікації СУЯ. За даними Реєстру Системи сертифікації УкрСЕПРО за 2012 р., сертифіковано 220 систем управління якістю згідно з ДСТУ ISO 9001, 16 – згідно з ДСТУ ISO 14000 та лише одна – відповідно до вимог OHSAS. У розрізі областей України провідні позиції займає Київська область (за 2012 р. сертифіковано 40 підприємств відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001).

У деяких країнах світу функціонує система державної підтримки впровадження систем управління якістю (надання безвідсоткових кредитів, пільг, відшкодування витрат на розробку систем). Проте в Україні ці процеси доволі часто здійснюються формально, зосереджуючись лише на моральному стимулюванні й відкидаючи матеріальне.

Сучасний етап системного управління якістю продукції характеризується планомірним переходом від філософії загального управління якістю – Total Quality Management до філософії загального управління. Цей етап характеризується появою інтегрованих систем управління (ICU). ICU відповідає таким міжнародним стандартам: ISO серії 9000, ISO серії 14000, стандартам OHSAS 18000, стандарту SA 8000.

Вчені та практики світу наполегливо працюють над розробкою універсального стандарту, який містив би нормативні вимоги до всієї системи менеджменту підприємства, включаючи фінансовий та інвестиційно-інноваційний менеджмент, управління персоналом, існуючими ризиками та загрозами, менеджмент комунікацій. Прийняття такого стандарту ознаменує завершення перехідного етапу TQM до загального управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, прискорений розвиток економіки, а також посилення конкуренції на світовому ринку постійно висувають нові вимоги до виготовлених товарів і систем управління якістю підприємств. Тому основним завданням вищого керівництва має бути опрацювання заходів щодо впровадження у свій арсенал сертифікованої системи якості з урахуванням усіх позитивних і негативних моментів попередніх систем управління якістю, що, у свою чергу, забезпечуватиме високий рівень довіри у споживачів і підвищить ефективність діяльності підприємств.

Список літератури

1. Доманцевич Н.І. Основи, стандартизації, метрології та управління якістю / Н.І. Доманцевич, І.С. Полікарпов, Б.П. Яцишин. – К. : Укоопосвіта, 1997. – 219 с.
2. ДСТУ ISO 9001–2001. Системи управління якістю. Вимоги. – К. : Держ-стандарт України, 2001. – 23 с.
3. Шаповал М.І. Менеджмент якості : підручник / М.І. Шаповал. – К. : Знання, КОО, 2003. – 475 с.

Рассмотрена эволюция систем управления качеством с учетом их преимуществ для современной практики хозяйствования.

Система управления, качество, продукция, сертификация.

In the article the evolution of quality management system are considered take into account advantages of manage practice.

Management system, quality, products, certification.